

вярване сплотява етничната общност и ни напомня още веднъж колко родствен е образът на Хаджи Димитър с всички герои от българската историческа епика – от Крали Марко до него и после към Ботев¹, и някои от героите на антифашистката борба.

Разбира се, това вярване е показателно в каква посока ще се ръзгърне фолклорната традиция по-нататък. И първото, което трябва да се отбележи, е обстоятелството, че сътвореното за Х. Димитър и Стефан Караджа придобива общобългарски характер. Почти веднага се подемаат песни за героите и то по всички краища, и като че ли най-напред в Македония. Песента и сега си остава най-сърдечното средство за помен, както винаги през вековете чрез песента героят се **упоменава** и това упоменаване се повтаря от поколение на поколение.

В случая не бива да се забравя, че песента в онова време – изобщо – не е сама за себе си. Тя е в съдържанието на онези тържества, които сбират социума в едно, превръщат го както се изразяваше Ив. Хаджийски в нравствено цяло. Песните за Хаджи Димитър и Стефан Караджа се изпълняват на хора и най-вече **на трапеза**. А трапезата в живота на една селищна общност и изобщо в живота на етничната общност не е само място за ядене и пиене. Това е най-често сватбена или поминална трапеза, т.е. средоточие на основни моменти в живота на човека, на неговия род и народ. На нея се слуша и разказът за миналото, и благословията към бъдещето. И затова на трапезата водещата песен е песента за най-достойните, за онези, пред които се чини поклон. И затова българинът е запявал най-често за Хаджи Димитър и Стефан Караджа на трапезата си.

Но има и нещо друго, което не бива да се забравя. В културата ни през Възраждането героите на национално-освободителното движение в много случаи стават подвластни на битовото, на фолклоризираното християнство. Това е стара следа в народностното ни съзнание и идва от известните поверия, че мястото на смъртта на героя е лековито, че убитите за народното дело трябва да се упоменат в параклиси и църкви и т.н. За Х. Димитър и Ст. Караджа се

¹ За Ботев от деня на смъртта му и до днес мълвата, че той е жив, се възобновява няколко пъти. Дори проф. П. Динев през 1956 г. беше принуден да обяснява на нас неговите студенти, вярно ли е, че войводата-поет е намерен в Анадола и всеки момент ще бъде посрещнат на българо-турска граница.